

La Política a Menorca o l'Esgotament de l'Oasi

Pau Obrador Pons

Menorca ocupa un lloc privilegiat en l'imaginari polític de les Illes Balears. Pels sectors més inquiets de la societat mallorquina Menorca és un referent polític on s'hi projecten tota una sèrie de valors en recessió, des de l'ecologisme a la catalanitat passant pel progrés. Menorca és per molts la versió balear del llogaret d'Astèrix i Obèlix, un oasi d'esperança enmig del ciment i la corrupció, una excepció que confirma la regla de la balearització. El lloc privilegiat que ocupa Menorca en l'imaginari polític balear té un rerafons històric. Menorca sempre ha estat 'diferent' i per molts també 'més avançada'. Republicana, moderna, Il·lustrada i industrial, Menorca ha dibuixat sempre el seu propi camí sovint a contracorrent de Mallorca i Eivissa. No debades l'illa es va mantenir republicana gairebé fins el final per voluntat pròpia quan Mallorca va ser 'nacional' des de primera hora – una precisió que els nostres avis no es cansaven de repetir. Als Menorquins aquest sentiment de diferència i modernitat ens agrada i ens fa sentir cofois.

Alguna cosa de diferent encara hi ha en la política menorquina. A Menorca hi ha una majoria social d'esquerres i una important tradició catalanista i ecologista. Electoralment el bloc d'esquerres concentra més del 55% de vots, el percentatge més alt de les Illes Balears. Aquesta hegemonia s'ha traduït en governs generalment de progrés molt més estables i ideològicament coherents que a

Mallorca amb uns nivells de corrupció i caciquisme més baixos. El PP només ha governat el Consell Insular en dues ocasions una de les quals gràcies a un vot trànsfuga. El Consell Insular ha estat sovint l'ovella negra que trenca l'hegemonia conservadora de les Illes Balears. L'hegemonia progressista és encara més clara a nivell municipal. Els partits d'esquerres governen 6 dels 8 ajuntaments inclosos els de Maó i Ciutadella. Aquesta hegemonia s'ha accentuat en els darrers anys amb una progressiva esquerranització dels municipis més petits, tradicionalment més 'centristes' i 'regionalistes'. Menorca és políticament diferent a Mallorca i Eivissa però no tant com antany. El partit més votat es encara el PP que juntament amb el PSOE concentren més del 80% de vots, un percentatge que ha anat augmentant progressivament amb el pas dels anys i que és similar a la mitjana espanyola. Només al centre i a ponent ens trobem amb una presència significativa, sobretot a nivell municipal, de partits d'obediència no estatal, configurat un sistema de partits similar al de Galícia amb tres partits forts (PP, PSOE i PSM) al qual s'hi suma sovint un quart partit local de centre o ultradreta. La situació és diferent a la zona de Llevant on la pluralitat política ha disminuït considerablement tot consolidant-se un sistema fortament bipartidista, amb un domini clar del PSOE per damunt el PP.

Mentre Mallorca pujava al Dragon Khan dels pactes de progrés geomètricament força complexos, Menorca seguia un camí ben marcat sense canvis de rasant. La base d'aquesta estabilitat és el pacte entre el socialisme espanyol del PSOE i el

menorquinisme polític del PSM el qual ha governat d'una manera o altra la majoria de les institucions menorquines, amb l'excepció parcial de Ciutadella. Aquest pacte - al qual també s'hi ha sumat en alguna ocasió EM-EU així com diverses formacions locals de caràcter centrista- ha aconseguit bastir consensos sòlids al voltant de la protecció del territori, la llengua i l'autogovern, consensos que el PP no s'atreveix a trencar del tot. La pedra angular és el Pla Territorial Insular més conegut com el PTI, una autèntica constitució territorial de Menorca feta des del consens que dóna resposta a les reivindicacions històriques de l'ecologisme i el menorquinisme. El PTI ha augmentat considerablement el grau de protecció del sol rústec i protegit, ha eliminat gairebé 60.000 places turístiques programades i ha imposat uns límits anuals en el ritme de creixement urbanístic. L'aprovació el 2003 d'un PTI força proteccionista, just en el moment que s'accelerava el boom immobiliari a la resta de l'estat, va donar un plus de confiança i credibilitat als partits d'esquerra, molt especialment al PSOE, que s'ha vist reflectit una vegada i una altra a les urnes. El PTI és un acte d'autogovern sense precedents a Menorca que demostra la solidesa de la política Menorquina.

Darrera la seva imatge de postal, tanmateix, l'oasi menorquí presenta símptomes d'esgotament. El llogaret irreductible continua celebrant amb festa grossa el solstici d'estiu tanmateix els consensos polítics que han donat estabilitat i força a l'oasi són cada vegada més precaris. Debats que semblaven tancats com ara la convivència

lingüística i l'ordenació del territori han reaparegut amb força alhora que s'han esvaït promeses electorals sovint relacionades amb el traspàs de competències i la millora de l'autogovern. Les complicitats personals que van fer possible els grans projectes de país s'han afeblit amb l'arribada de nous dirigents i han augmentat les veus discordants a dins i fora dels partits que posen en dubte les seves estratègies. Tot i que els comentaristes prefereixen parlar en termes de (des)confiança personal, les diferències que amenacen l'estabilitat de l'oasi són profundes i reflecteixen el tomb que ha experimentat la política espanyola. La radicalització del PP (que posa en dubte consensos bàsics de la societat menorquina), la renúncia de Zapatero a liderar una espanya plural (que condiciona el gir menorquinista del PSOE) i el fracàs de la via autonòmica (que força a partits com el PSM a replantejar-se la seva estratègia de col·laboració amb el socialisme espanyol) són els factors principals que expliquen l'esgotament de l'oasi.

El pacte de progrés entre el socialisme espanyol i el menorquinisme polític - la base de l'estabilitat política a Menorca - és encara sòlid, tanmateix la seva dimensió més política s'ha debilitat amb el pas dels anys. Tot i l'aprovació del nou estatut i l'existència de governs del mateix color polític, s'està fet molt poc per millorar l'autogovern dels consells insular, tampoc s'han iniciat nous projectes de país i hi ha molta feina per fer en protecció del territori. Hi ha una impressió generalitzada que el Consell Insular viu de rendes, les rendes que va generar el PTI i que han marcat

profundament les línies polítiques de l'esquerra menorquina. Sense una dimensió política clara el pacte és cada vegada més buit de contingut i s'aguanta només per la por a una dreta fortament radicalitzada i dividida que es cada vegada més cega a la realitat menorquina i que només fa que repetir tòpics. La fórmula que ha donat tanta estabilitat a Menorca, governs de coalició presidits pel PSOE amb un programa de govern menorquista més propi del PSM, s'està desdibuixant.

Els símptomes d'esgotament apareixen en el moment que els arquitectes de la política menorquina estan deixant el pont de comandament. El 2008 van marxar els dos pesos pesants del PSOE Joana Barceló – presidenta del Consell Insular- i Arturo Bagur- Batlle de Maó. Joana Barceló, que va liderar el gir menorquinista del PSOE, ha canviat la presidència del Consell per una cadira al consell executiu. Arturo Bagur, el polític del PSOE més carismàtic, va ser elegit el 2008 senador per una candidatura unitària. El 2008 també marxà José Seguí, cap de llista del PP al Consell i ex-senador per Menorca, un polític a priori moderat que no va saber trobar la seva veu. El 2007 plegà esquitxat per nombrosos casos de corrupció Avel·lí Casanovas, líder del PP de Ciutadella, i dos anys més tard ho fa el seu protegit, Llorenç Brondo batlle de Ciutadella, tot creant un espectacle polític tan mal d'entendre com deplorable que costa al PP l'alcaldia. Al final de la legislatura deixarà el seu càrrec Santiago Lafuente, cap de llista del PP a Maó i ex-secretari general del partit. Tot aquest ball de cadires confirma el fracàs dels pactes de família que a finals dels 90

van repartir el poder dins el PP. El PSM també està immers en un procés de renovació de càrrecs. El 2010 marxarà Ramon Orfila – alcalde d'Es Mercadal - i el 2011 ho farà Tuni Allès – secretària general i cap de llista al consell. Nel Martí és el nom que sona amb més insistència per substituir-la. El 2011 tots els candidats a la presidència del Consell Insular ho seran per primera vegada. Fins a quin punt es tracta tan sols d'un canvi d'arquitectes o també d'arquitectura?

Els partits Polítics de Menorca i els seus dilemes

La política menorquina es troba doncs en un moment clau de la seva història. No només ha de renovar lideratges sinó també projectes i estratègies: ha de decidir si es consolida un projecte propi per Menorca de caràcter progressista seguint l'exemple del PTI, o s'aprofundeix en la balearització i espanyolització de l'oasi, és a dir en la seva dissolució. L'oasi és encara tranquil tanmateix Menorca és avui políticament un mar de dilemes i incerteses als quals els partits polítics han de fer front, tant si volen com no, sovint sense la llibertat i la independència necessàries.

El PP – el partit més votat a Menorca- és el qui té la disjuntiva més difícil, o impulsa un projecte polític 'sense complexos' netament espanyolista i de dretes, que és el que li demana el cos (i Pedro Jota), o es consolida com un partit de 'centre reformista'. Conscients que a Menorca només poden guanyar des de posicions centristes i regionalistes, el PP ha fet passes importants en la segona direcció.

L'objectiu de la nova direcció a Menorca és molt clar: esdevenir una opció elegible per a una societat moderada com la menorquina. Si ho aconsegueixen trontollarà l'argument electoral del PSOE, la por al PP - que a Menorca representa l'especulació, la corrupció i l'espanyolisme. Tanmateix la realitat és tossuda. El marge de maniobra del PP de Menorca davant la radicalització del partit és mínima i el gir espanyolista inevitable. Tot i representar el sector moderat els nous líders del PP - Santiago Tedeo i Antònia Gener - estan flirtejant amb posicions ideològiques cada vegada més dures que s'allunyen del centre polític de Menorca. S'han atrevit fins i tot a reobrir la qüestió lingüística, un tema fins ara tabú. Després de 10 anys a l'oposició, cada vegada amb menys complicitats entre les forces vives de Menorca, que es senten molt còmodes amb el PSOE, i amb un entorn radicalitzat que no representa a la majoria de la societat menorquina però que fa renou, la majoria absoluta del PP sembla lluny. L'opció moderada ha guanyat la batalla interna, tanmateix els que marquen la línia política són els durs, entre els quals figuren Antoni Camps, polèmic conseller ultracatòlic que ha destacat pels seus atacs verbals entre d'altres al col·lectiu homosexual.

L'èxit del PSOE descansa en la seva capacitat de casar el PSOE i Menorca. Tot i ser el partit ideològicament menys regionalista de tots, el PSOE s'ha projectat com el partit natural de Menorca, el que està més a prop de les preocupacions i els interessos dels menorquins i menorquines, el que lidera els projectes de país.

L'estratègia del socialisme espanyol ha funcionat molt bé, tal com ho demostra el fet que en les darreres eleccions insular ha aconseguit el millor resultat de la seva història, amb un 40,57% de vots. És el partit amb una major quota de poder. Presideix el Consell i 5 dels 8 ajuntaments de l'illa inclosos Maó i Ciutadella. Tot i la seva efectivitat els nous arquitectes del socialisme espanyol a Menorca - Marc Pons i Vicenç Tur - no ho veuen clar i estan guardant dins un calaix les antigues vel·leïtat menorquinistes, seguint les directrius polítiques de Zapatero. Mancats d'imatge, carisma i autoritat prefereixen anunciar inversions de l'estat a Menorca que bastir nous projectes de país. Quan el PP governava el govern balear i l'estat espanyol l'associació del PSOE amb Menorca era fàcil. Ara que el PSOE ho governa tot, les contradiccions augmenten. La victòria del PSOE als parlaments de Madrid i Palma no ha comportat ni un augment significatiu de les inversions de l'estat, ni una millora de l'autogovern, ni més influència política a Madrid, ni tan sols més protecció del territori. El carrer Ferraz no està interessant ni amb Menorca ni amb el PSOE menorquí. Les dificultats que ha trobat Joana Barceló - una de les figures polítiques amb més projecció de les Illes Balears- per fer el salt a Madrid són potser el millor exemple dels límits del socialisme espanyol a Menorca.

Des de fa més d'una dècada el PSM ha jugat un paper de frontissa en la política menorquina. Amb prop d'un 10% de vots és l'únic partit amb representació parlamentària que trenca el bipartidisme quasi perfecte de Menorca. A canvi de

parcel·les importants de poder i un programa de govern menorquinista, el PSM ha pactat amb el PSOE governs estables a les principals institucions menorquines. Tal com passa a Catalunya i Mallorca els límits d'aquesta estratègia de col·laboració són cada vegada més evidents. Amb el pas dels anys, s'ha diluït la dimensió més política del pacte, que apareix als ulls de molta gent com un simple exercici de repartiment de cadires. S'ha fet també evident que ni la col·laboració política amb el PSOE ni la reforma dels estatuts d'Autonomia serveixen per millorar l'autogovern de Menorca i trencar la situació pseudo-colonial que l'estat imposa a les Illes Balears. L'envit del nacionalisme espanyol i molt especialment la renúncia de Zapatero a liderar una espanya plural comencen a pesar com una llosa en el PSM- que ha fet de la col·laboració amb el socialisme espanyol la seva principal estratègia política. Sense diners i amb tot l'aparell de l'estat en contra el marc autonòmic es converteix en una ratera que només serveix per gestionar les misèries i crear encara més insatisfacció. El PSM - l'entorn del qual flirteja cada vegada més amb posicions sobiranistes- es troba per tant davant un dilema que els nous líders hauran de resoldre. Si segueix com fins ara, el PSM corre el perill de diluir la seva identitat tot esdevenint una marca blanca del PSOE, si trenca el pacte corre el perill de regalar Menorca al PP. La disjuntiva a que es veu abocada el PSM és un símptoma més de l'esgotament del projecte autonomista d'Espanya.

El Panorama polític menorquí el completen tota una sèrie de partits polítics sense representació parlamentària, entre els quals es troben EM-EU, UM, Els Verds, UPCM i UPyD. De tots ells el que té més pes electoral és EM-EU amb un 4.70% vots i quatre regidors, tots a la zona de Llevant. EM-EU conserva un a borsa importants de vots tanmateix és una força en retrocés a Menorca, internament força desestructurada i que ha perdut la seva branca més menorquinista- que històricament ha jugat un paper important en la política menorquina. L'única possibilitat que EM tindria de recuperar la seva representació parlamentària és a través d'un pacte amb el PSM i Els Verds, una possibilitat avui remota. La crisi d'EM-EU s'accentua amb l'entrada en escena dels Verds a Menorca, que el 2003 va superar el miler de vots. Els Verds ocupen un espai polític gens menyspreable en una illa amb una important tradició ecologista però no disposen d'una estructura i un lideratge prou sòlids per consolidar-se. El 2007 van elegir el PSM com a company de viatge, accentuant la crisi d'EM-EU. A l'altre costat de l'espectre polític trobem Unió Menorquina, l'enèsim intent de refundar el centrisme regionalista a Menorca. UM es una formació emergent amb possibilitats reals de consolidar-se que substitueix a l'antiga UCM, formació que va arribar a disposar de tres alcaldies als anys 90. Els seus vincles amb Unió Mallorca i CIU són molt valuosos tal com es va posar de manifest en les darreres eleccions europees. Encara més a la dreta trobem UPCM a Ciutadella - formació liderada per un ex-militant de la falange que ha fet del seu enfrontament amb la 'màfia' ciutadellenca la seva bandera - i

Ciudadanos (ara UPyD) a Maó- una formació bàsicament anti-catalanista que recull l'esperit militarista maonès (amb hac). Tot i els esforços de la seva direcció nacional i regional, ERC de moment no té una estructura significativa a Menorca i fa més de 10 anys que no s'ha presentat a cap convocatòria electoral de caràcter local o autonòmic.

Més enllà dels partits

No podem entendre la incertesa política actual sense tenir en compte la debilitat de les institucions polítiques de Menorca – les quals en darrer terme només serveixen per gestionar unes quantes misèries. Els polítics actuen sovint com si tinguessin la capacitat real per donar resposta a tots els problemes – quan no és cert. Les institucions menorquines no tenen ni competències ni diners per fer front als grans reptes de la Menorca d'avui, com per exemple la necessària reforma del sector turístic i l'impacte de la immigració en els serveis públics. L'única excepció és la protecció del territori on sí que tenen competències importants. La distància que s'ha creat entre la ficció i la realitat política ha generat una enorme desconfiança entra la població – la qual es qüestiona cada vegada més la necessitat d'un sistema polític inflat de càrrecs de confiança. Quan la ficció política ('tenim un dels millors sistemes d'escoletes d'Espanya') no és correspon amb la realitat del carrer ('però el meu fill no ha pogut entrar a l'escoleta del barri') es perd credibilitat. Enlloc de lluitar per aconseguir les eines necessàries, la classe política – sobretot la del PSOE i

el PP- s'ha dedicat a tranquil·litzar la població a base de promeses. És allò de 'no et preocupis que noltros ho arreglarem'. I és que els polítics dels dos partits principals no deuen al seu càrrec als menorquins sinó a les cúpules regionals i nacionals que els han elegit. La seva missió és tranquil·litzar la població, no liderar-la.

Darrera les tensions i incerteses polítiques també s'hi amaga la debilitat de la societat menorquina. La imatge moderna i il·lustrada de Menorca no sempre es correspon amb la realitat econòmica i social de l'illa – cada vegada més marginal i dependent de Mallorca i la península. Menorca és una illa petita on hi viuen de manera permanent poc més de 60.000 habitants, fortament dividida entre una població autòctona ben organitzada i una població immigrada creixent que viu als marges de la societat; una illa que no disposa de les infraestructures pròpies de les societats contemporànies, com per exemple una universitat. Tant preocupant és la falta de cohesió social com la manca d'una idea de país que cohesioni la societat menorquina. Avui a Menorca es troba a faltar un lideratge econòmic i social sòlid com el que va canviar la fisonomia de l'illa el segle dinou. La societat civil – sovint més interessada en subvencions i concessions que en la transformació social – és molt dèbil i ha estat sovint incapaç de donar resposta als grans reptes que se li plantejaven –molt especialment els de caire econòmic. Potser l'exemple més paradigmàtic és el Diario Menorca – el principal mitjà de comunicació de l'illa – el qual ha renunciat a vehicular un projecte de país (d'esquerres o de dretes) adequat

a la realitat menorquina del segle vint-i-un. La manca de lideratge és especialment greu en el cas dels empresaris que han vist les polítiques de protecció del territori més com una càrrega que una oportunitat turística. Menorca ha estat capaç de fer el més difícil, un PTI molt proteccionista en un moment de gran especulació urbanística a tota la conca mediterrània. El procés ha canviat la imatge turística de l'illa. Ara bé aquest gran esforç polític no ha vingut acompanyat d'una transformació del model econòmic i social. Potser era demanar massa a un simple pla urbanístic, potser les forces de l'especulació eren massa fortes. En qualsevol cas la societat civil no ha estat a l'altura de les circumstàncies.

Menorca ocupa un lloc privilegiat en l'imaginari polític de les Illes Balears. Ara bé no ens enganyem. L'oasi menorquí és un efecte òptic temporal, un miratge, que sorgeix de la comparació de Menorca amb les altres illes. Vist des de prop el llogaret d'Astèrix i Obèlix és una ficció de cartró i pedra que la classe política - cada vegada més professionalitzada - s'ha fet seva sense qüestionar-la. Tanmateix els somnis i les ficcions són a vegades necessàries en la mesura que marquen un camí a seguir i esbossen utopies. Benvinguts siguin els somnis.